

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ПОРЯДКУ ВІДШКОДУВАННЯ МАЙНОВОЇ ШКОДИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

SOME ISSUES OF APPLICATION OF THE PROCEDURE FOR COMPENSATION OF PROPERTY DAMAGE UNDER THE CONDITIONS OF MARITAL LAW IN UKRAINE

Моїсєєв Ю.О., к.ю.н., доцент,
доцент кафедри господарського та адміністративного права,
Донецький національний університет імені Василя Стуса
Уралова Ю.П., к.ю.н.

У статті розглядаються актуальні питання щодо відшкодування майнової шкоди в умовах воєнного стану в Україні. Проаналізовано діюче спеціальне законодавство, що регламентує особливості відшкодування шкоди в умовах воєнної агресії рф проти України. Встановлено, що на тимчасово окупованих територіях України реалізація та/або правозастосування загальних норм щодо відшкодування майнової шкоди, встановлені в ГК України, ЦК України, Кодексі цивільного захисту України та норм спеціального призначення неможливі. На іншій території України (де не ведуться бойові дії або території деокуповані) конкретизовано діючий порядок відшкодування майнової шкоди з урахуванням обмежень правового режиму воєнного стану. Встановлено, що порядок відшкодування майнової шкоди містить певні етапи, зокрема і з застосуванням специфічних елементів нормативних механізмів кримінального, адміністративного та міжнародного права. Також визначено, що в воєнних умовах відшкодування майнової шкоди можливе лише у судовому порядку з визначенням в кожному конкретному випадку судової юрисдикції. Досліджено діюче законодавство та практика його застосування щодо відшкодування шкоди при порушенні міжнародного гуманітарного права внаслідок збройних конфліктів. Зокрема, застосування та реалізація положень Женевської конвенції про захист населення під час війни від 1949 р., Додаткового протоколу до Женевських конвенцій (Протокол I) від 1949 р., та документів ООН щодо створення Міжнародного Спеціального Трибуналу, застосування практики ЄСПЛ в справах по відшкодуванню шкоди в збройних конфліктах. Аргументовано, що створений механізм примусового вилучення об'єктів права власності рф та її резидентів на території України, дозволить у подальшому утворити Фонд для суб'єктів, що постраждали від воєнної агресії рф, та визначити певні та/або додаткові способи відшкодування та/або надання грошової компенсації за рахунок такого Фонду.

Ключові слова: майнова шкода, прямі і непрямі збитки, воєнний стан, конституційні обмеження, окуповані території, порядок відшкодування шкоди, реалізація норм, принципи правового порядку, відповідальність, причинно-наслідковий зв'язок, потерпілі суб'єкти, міжнародне гуманітарне право, судовою юрисдикцією справ по відшкодуванню шкоди, додаткові способи відшкодування шкоди.

The article concerns the topical issues concerning the compensation for property damage under the conditions of martial law in Ukraine. The current special legislation, which regulates the specifics of compensation for damage under the conditions of military aggression of the Russian Federation against Ukraine, is analyzed. It has been established that on the temporarily occupied territories of Ukraine, the implementation and/or enforcement of general norms regarding compensation for property damage established in the Civil Code of Ukraine, the Central Committee of Ukraine, the Code of Civil Protection of Ukraine and special norms are impossible. On other territories of Ukraine (where there are no hostilities or the territories are de-occupied), the current procedure for compensation for property damage has been specified, taking into account the limitations of the legal regime of martial law. It was established that the procedure for compensation for property damage involves certain stages, in particular, with the application of specific elements of regulatory mechanisms of criminal, administrative and international law. It is also determined that in wartime conditions compensation for property damage is possible only in court order with a determination of the court jurisdiction in each specific case. The current legislation and the practice of its implementation concerning compensation for damage caused by violations of international humanitarian law as a result of armed conflicts have been studied. In particular, the application and implementation of the provisions of the 1949 Geneva Convention for the Protection of the Population in Time of War, the Additional Protocol to the Geneva Conventions (Protocol I) of 1949, and UN documents on the establishment of the International Special Tribunal, the application of the practice of the ECHR in cases of compensation for damages in armed conflicts. It is argued that the established mechanism of forced seizure of property rights objects of the Russian Federation and its residents on the territory of Ukraine will allow to create in the future a Fund for subjects affected by the military aggression of the Russian Federation and to determine certain and/or additional methods of compensation and/or provision of monetary compensation at the expense of such a Fund.

Key words: property damage, direct and indirect damages, martial law, constitutional restrictions, occupied territories, procedure for compensation for damage, implementation of norms, principles of legal order, responsibility, cause and effect relationship, affected subjects, international humanitarian law, judicial jurisdiction of damage compensation cases, additional methods of damage compensation.

З початку воєнних дій в Україні тільки прямих збитків від пошкодження і руйнування будівель і інфраструктури, завданих фізичним особам, юридичним особам, державі України, що офіційно зафіксовані, спричинених агресором рф, сягають 108,3 млрд долл. США, станом на серпень 2022 р. (дані надані KSE Institute) [1]. Шкода, що завдається військовими діями рф проти України, стосується майна всіх форм власності. Пошкоджено, зруйновано, або знищено будь-який вид майна та у будь-який спосіб. Так, з видів пошкодженого майна, можна зазначити – споруди, будівлі, жилі (приватні) будинки, багатоквартирні будинки, внутрішнє оздоблення будівель, будинків та окремих квартир, рухоме майно, міста, райони міст, цехи, заводські склади, майнові комплекси, дороги, дорожня інфраструктура, комунальна міська інфраструктура, мости, ліси, сільськогосподарські угіддя та споруди, сади, врожай, енергетичні об'єкти, водні об'єкти, культурні і спортивні об'єкти і ін. Руйнування, пошкодження і знищення майна на території України на сьогодні відбуваються досі, навіть більші

за об'ємом, чим в квітні-травні 2022 р., військова агресія рф проти України продовжується і є в активній фазі.

В Україні введений з 24 лютого 2022 р. і продовжений з 23 серпня 2022 р. на 90 днів по всій її території особливий правовий режим – воєнний стан, на підставі Закону України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 р. [2] і Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні», затвердженого Верховною Радою України від 24.02.2022 р. [3] Введення особливого правового режиму передбачає можливість встановлення обмежень конституційних прав і свобод людини і громадянина, передбачені ст. ст. 30-34, 38, 39, 41-44, 53 Конституції України [4], а також вводяться деякі обмеження для юридичних осіб в межах і обсягах, зазначених в Законі «Про правовий режим воєнного стану» (3, п. 3).

В зв'язку з глобальним виміром та набуттям міжнародного значення військової агресії рф проти України, великими обсягами пошкодженого майна, зокрема, знищення майна юридичних осіб, в тому числі з іноземним капіталом

і іноземними власниками, знищення та/або пошкодження майна Держави України, іноземних країн, майна, що має також і стратегічне економічне значення, вже зараз існує нагальна проблема з визначенням спеціального механізму відшкодування майнової шкоди, або компенсаційного характеру або з застосуванням норм інституту відшкодування шкоди, з урахуванням норм міжнародного гуманітарного права. Саме відшкодування шкоди як наслідки правопорушення дозволить Державі України залишитись в рамках правової держави і забезпечити дотримання прав і законів національного законодавства та відновити порушені права суб'єктів від військової агресії рф.

Метою статті є конкретизація і вдосконалення положень національного законодавства щодо встановлення спеціального механізму відшкодування майнової шкоди в умовах воєнного стану або впровадження механізму компенсаційного характеру на основі правового інституту відшкодування шкоди.

Отже, на сьогодні в Україні механізм відшкодування шкоди, запроваджений національним законодавством, частково або обмежено може бути застосований в порядку і у способи, що передбачені цим правовим інститутом у господарському праві, цивільному праві, господарському процесуальному праві, цивільному процесуальному праві, кримінальному праві, кримінальному процесуальному праві, адміністративному праві, адміністративному судочинстві, виключно на території України, де відсутні воєнні та/або бойові дії, що є вільною для переміщення та володіння, управління всіма суб'єктами права в рамках кордонів, визначених нормами міжнародного права та/або звільненими, деокупованими, з присутністю на цих територіях всіх владних національних інститутів і інституцій. З 2014 року державою законодавчо так і не напрацьовано спеціального законодавства з детальною регламентацією компенсаційних механізмів або механізмів відшкодування шкоди в умовах введення бойових дій або на окупованих територіях. Саме невизначеність універсального або спеціального компенсаційного механізму для суб'єктів, що постраждали від воєнної агресії рф проти України тягне значущі невідворотні економічні проблеми державного рівня, такі як міграційні процеси працездатного населення і релокація промислових підприємств, зниження споживчого попиту, не відновлення галузей економіки, що мали великий вплив на ВВП країни, зокрема, експортних галузей, низька фінансова спроможність юридичних осіб, неконтрольовані інфляційні процеси, безробіття і т. ін. Закон України «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях» від 18.01.2021 р. № 2268-VIII, встановлював зобов'язання України розробити механізми захисту для припинення порушень і відшкодування майнової і немайнової шкоди [5], втратив чинність на підставі Закону «Про внесення змін до деяких законів України щодо регулювання правового режиму на тимчасово окупованій території України» від 21.04.2022 р. в зв'язку з розширенням окупованих територій України від воєнних дій рф [6]. П. 9 діючого Закону № 2217-IX встановлено російську федерацію як суб'єкта відповідального за відшкодування матеріальної та моральної шкоди, заподіяної внаслідок тимчасової окупації державі Україна, юридичним особам, громадським об'єднанням, громадянам України, іноземцям та особам без громадянства, у повному обсязі, що дозволяє рф залучати відповідачем в судовому процесі. Але в Законі відсутні норми, що конкретизують, зокрема, і порядок відшкодування шкоди або надання компенсації. Постановою КМ України № 629 від 10.07.2019 р. «Про внесення змін до Постанови КМ України від 18.12.2013 р. № 947» [7] був впроваджений компенсаційний механізм щодо відшкодування шкоди постраждалим, також вона вносить зміни в Порядок надання та визначення розміру

грошової допомоги або компенсації постраждалим від надзвичайних ситуацій, які залишилися на попередньому місці проживання (далі – Порядок) і встановлює механізм надання та визначення розміру грошової допомоги або компенсації постраждалим від надзвичайних ситуацій, які відмовилися від евакуації, відселення та залишилися на попередньому місці проживання та/або в межах відповідного населеного пункту (п. 1 Порядку). Постанова КМ України № 629 є чинною, але її прийняття пов'язане з Законом від 18.01.2021 р. № 2268-VIII, що втратив чинність, і встановлює компенсаційний механізм, саме для визначених в Законі територій. Хоча в положеннях Постанови КМ України № 629 суб'єкт надання компенсації і грошової допомоги визначений як «особи», «постраждалі», «постраждалі особи», тобто в широкому значенні, але все ж таки компенсаційний механізм встановлено лише для фізичних осіб, залишаючи юридичних осіб, державу Україна, іноземні держави поза межами регулювання. Також не впорядковано та навіть, не запроваджено, механізмів фінансування заходів щодо надання компенсації з відшкодування шкоди особам і іншим суб'єктам права власності, завданої в умовах воєнного стану.

Отже, відсутність правових норм, що впорядковують відшкодування майнової шкоди, спричиненої в умовах воєнного стану веде к порушенням принципів правового порядку, таких як контрольованість, стабільність, гарантованість, визначеність, забезпеченість, обов'язковість тощо. Як зазначає Ступак А.Л., що саме «правопорядок – об'єктивно необхідна соціальна форма, що забезпечують юридичну захищеність та безпеку особи» [8].

В умовах воєнного стану був прийнятий і набрав чинності Закон України «Про основні засади примусового вилучення об'єктів права власності рф та її резидентів» від 7.03.2022 р. [9], в якому врегульовано порядок примусового вилучення об'єктів права власності рф та її резидентів. Законом передбачено, що резидентами є юридичні особи. Тому для уточнення деяких положень цього Закону був прийнятий Проект Закону 7169 і відправлений на підпис Президенту України 2.04.2022 р., яким внесені уточнення, що резидентами рф також є і фізичні особи. І надалі для впорядкування та встановлення особливого порядку відшкодування майнової шкоди в умовах воєнного стану в Україні напрацьована певна кількість законопроектів. Але законотворчий процес не вирішує значної кількості правових питань в сфері відшкодування майнової шкоди в умовах воєнного стану, адже не перетворився на появу якісних законів з встановленими дієвими механізмами їх реалізації. На серпень 2022 р. законодавчі ініціативи знаходяться або на самому початку розгляду, або вже пройшли певні стадії парламентських процедур, і далі залишаються на стадії законопроектів в цій сфері, хоча мають нагальну потребу у встановленні нового специфічного порядку регулювання. Отже, така правова невизначеність призвела до негативних правових наслідків і звужування можливості реалізації норм права суб'єктами права. Наприклад, з 1 лютого 2022 р. Протоколом № 15 до Конвенції «Про захист прав людини і основоположних свобод» встановлено скорочення терміну звернення до ЄСПЛ до 4 місяців. [10] Але питання щодо предметної юрисдикції так і не вирішено, законопроект 7520 від 5.07.2022 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо удосконалення розгляду окремих категорій справ у зв'язку зі збройною агресією російської федерації», призваний, зокрема, закріпити предметну юрисдикцію загальних судів щодо розгляду справ, в тому числі і по відшкодуванню шкоди у зв'язку зі збройною агресією рф, ще на початковій стадії законотворчої процедури [11]. В Роз'ясненнях Верховного суду у справах про відшкодування шкоди, заподіяної веденням агресивної війни рф проти України від 23.08.2022 р. [12] судді ВС оголошують на необхідності про обов'язковість встановлення причинно-наслідкового

зв'язку між винними діями країни-агресора та заподіяною шкодою та застосування кримінальної юрисдикції та кримінального провадження щодо воєнних злочинів, де може бути заявлений цивільний позов, і надання повної доказової бази, що в більшості випадків при розгляді справ неможливо.

Також, на розгляді ВР України знаходяться такі законопроекти як, «Про відновлення житла, втраченого в результаті здійснення Російською Федерацією збройної агресії проти України» № 7134, «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо фінансування відновлення житла, втраченого в результаті збройної агресії Російською Федерацією проти України» № 7135, «Про внесення змін до Закону України «Про виконавче провадження» № 7154, «Про внесення змін до Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України» № 7157, «Про внесення змін до Закону України «Про основні засади примусового вилучення в Україні об'єктів права власності Російської Федерації та її резидентів» щодо уточнення окремих положень» № 7169, «Про державну реєстрацію збитків, завданих внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України» № 7193, «Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією Російської Федерації» № 7198, «Про внесення змін до пункту 5 – 2 розділу 9 «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» (щодо застосування його положень в період дії правового режиму воєнного стану)» № 7221, «Про компенсацію за майно, втрачене, пошкоджене та знищене внаслідок збройної агресії Російської Федерації та справедливий розподіл репарацій» № 7237, «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо уточнення повноважень суб'єктів забезпечення цивільного захисту та імплементації норм міжнародного гуманітарного права у сфері цивільного захисту» № 7255, «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо удосконалення окремих засад місцевого самоврядування в частині конфіскації майна у разі вчинення окремих злочинів проти основ національної безпеки України в бюджеті сільських, селищних, міських територіальних громад» № 7256, «Про відшкодування шкоди завданої потерпілому внаслідок збройної агресії Російської Федерації» № 7385, «Про внесення змін до Закону України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» № 7386 і ін. [13]

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що на сьогодні реалізація норм чинного законодавства щодо порядку відшкодування майнової шкоди можлива лише зі значними обмеженнями і з урахуванням специфіки на кожній стадії їх застосування.

Отже, на стадії встановлення і фіксації факту правопорушення є необхідним встановлення та оформлення факту правопорушення або злочину щодо пошкодження майна та подача заяви про випадок/ки пошкодження певного майна, з зазначенням правового зв'язку і підстав приналежності пошкодженого майна з потерпілим суб'єктом у відповідні органи, в залежності від кваліфікації правопорушення, виду, форми правопорушення (Гл. 82 ЦК України, Розділ V ГК України). Так, постраждали суб'єкти вправі звернутися до територіальних органів МНС України, поліції, СБУ, військової адміністрації, Міністерства розвитку громад та територій України, виконавчої влади, місцевого самоврядування, тощо. Не завжди є зрозумілим для постраждалої особи, саме який державний орган зобов'язаний встановити факт правопорушення.

Наступна стадія – встановлення причинно-наслідкового зв'язку між правопорушенням і знищенням та/або

пошкодженням майна. На сьогодні є одним з складних процесів, так як не завжди органи, що правомочні зафіксувати та оформити факт правопорушення можуть вести постійну відео-фіксацію або зйомку, або мати супутникові знімки з місця правопорушення і встановити прямий зв'язок або надати доказову базу, що має правове значення, особливо це стосується фізичних осіб. Також відео-фіксація може бути відсутньою, саме через знищення або пошкодження обладнання і ін. причини. При розгляді в суді справи щодо відшкодування шкоди судовий експерт, зокрема, і за допомогою цифрових доказів, та через експертизи, встановлює зв'язок з діями особи чи осіб та воєнними діями на цій території. На цій стадії важливим є набуття статусу потерпілого від військових дій рф для фізичної особи згідно ст. 55 КПК України. Юридичні особи і інші суб'єкти права самостійно встановлюють причинно-наслідковий зв'язок і збирають докази у справах про відшкодування шкоди, спираючись на норми національного і міжнародного права. Також відсутня єдність судової практики щодо цієї стадії.

Третя стадія – проведення оцінки майна для визначення розміру збитків або розміру відшкодування з метою проведення – відновлювальних процедур щодо пошкодженого майна та/або компенсаційних виплат згідно нормативно-правових актів з оцінки майна. Згідно діючого законодавства визначити розмір збитків або розмір відшкодування можуть наступні суб'єкти оціночної діяльності: а) суб'єкти господарювання, що отримали сертифікат оціночної діяльності, на підставі Закону України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» [14]; б) судові експерти на умовах і в порядку Закону України «Про судову експертизу» [15]; в) Фонд державного майна України в процесі виконання функцій з управління та розпорядження державним майном та/або майном, що є у комунальній власності. Складним процесом залишається також встановлення наявності пошкодженого або знищеного майна, що знаходилось всередині будівлі, будинку і його оцінка. Відсутня методика нарахування суми збитків і спричиненої шкоди, саме для цієї категорії справ.

Стадія судового розгляду справи про відшкодування шкоди, спричиненої військовою агресією рф проти України. На цій стадії доволі складним залишається визначення суб'єкта/суб'єктів, що мають бути відповідачем в процесі за позовами щодо звернення про відшкодування шкоди. Також є невизначеною юрисдикція суду щодо подачі позовів про відшкодування шкоди. Згідно ч. 4 ст. 15 Закону «Про судові експертизи» проведення судових експертиз і досліджень здійснюється за рахунок замовника. Таке положення не відповідає суті правого принципу відновлення стану потерпілого до вчинення правопорушення з урахуванням специфіки справ про відшкодування шкоди в воєнних умовах.

Для конкретизації положень національного законодавства по порядку відшкодування шкоди в воєнних умовах необхідно звернутися до реалізації норм міжнародного права в ретроспективі стосовно відшкодування шкоди в умовах збройних конфліктів, і виокремити декілька тез: 1) принцип status quo ante, тобто відновлення положення потерпілої особи до правопорушення, як правило, виконується через компенсаційні механізми, що має дещо обмежений характер, адже компенсаційна виплата не відновить положення суб'єкта до такого стану, яке суб'єкт права мав до правопорушення, але має значне практичне правове значення. Норми міжнародного права встановлюють зобов'язання щодо відшкодування тільки прямих збитків; [16] 2) створення двох спеціальних Міжнародних трибуналів по Руанді і Югославії щодо порушень міжнародного гуманітарного права, встановило специфічні прецеденти щодо: – зобов'язань відшкодування шкоди у вигляді реституції, сатисфакції, компенсації; – обов'язку

по відшкодування шкоди між сторонами, що здійснюють військові дії, укладеними після закінчення воєнних дій; – встановлення особистої відповідальності конкретних осіб по відшкодуванню шкоди потерпілим за порушення міжнародного гуманітарного права [17]; 3) в практиці міжнародного права по воєнним конфліктам є створення Комісії по розгляду взаємних претензій; 4) нормами міжнародного гуманітарного права встановлено можливість відшкодування шкоди безпосередньо державі, а також особам, постраждалим в наслідок збройного конфлікту. Так, створення постійного Міжнародного кримінального суду, та окремих міжнародних органів правосуддя по правам людини дозволяє реалізовувати право суб'єктів на відшкодування шкоди, але позови фізичних і юридичних осіб, як правило, відклоняються, з таких підстав: – суб'єктами міжнародного права є держави; – держава використовує імунітет від цивільної відповідальності, – національне законодавство держави не передбачає відшкодування шкоди на міжнародному рівні [18]; 5) як правило, формою відшкодування шкоди при порушенні норм міжнародного гуманітарного права є присудження грошової компенсації, така форма визнана належним і ефективним засобом захисту в міжнародній практиці, але також застосовується і реституція [19]; 6) ст. 79 Статуту Міжнародного кримінального суду передбачено створення за особливою процедурою Цільового фонду в інтересах осіб, що постраждали від правопорушень і злочинів, що підпадають під юрисдикцію Суду. Цільовий фонд фінансується, зокрема, і конфіскованими майном та грошовими коштами [20]; 7) міжнародна практика передбачає отримання грошової компенсації через національну судову систему двома способами: 1) вимагати компенсації в рамках кримінального процесу; 2) подавати цивільні позови про порушення міжнародного права [21] і ін.

Отже, пропонується на рівні спеціального законодавства встановити спеціальні компенсаційні механізми по відшкодуванню майнової шкоди суб'єктам, що постраждали внаслідок воєнних дій. Саме компенсаційний характер виплат дозволить уніфікувати порядок відшкодування майнової шкоди для широкого кола суб'єктів та встановити універсальну процедуру для виплат.

Обґрунтована доцільність уніфікувати і спростити механізм надання статусу потерпілого для осіб в справах по відшкодуванню майнової шкоди в умовах воєнного стану з внесенням відповідних змін в діюче законодавство.

Також доцільним є розробка та введення в дію механізмів утворення цільового фонду з конфіскованого майна і інших активів на рахунках Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів (АРМА), для заходів фінансування компенсаційних виплат, постраждалим внаслідок воєнних дій рф проти України. При розробці нормативно-правових актів щодо цільового фонду встановити підстави поповнення цільового фонду і за рахунок конфіскованого майна і інших активів на території іноземних країн.

Пропонується встановити універсалізацію механізмів встановлення факту правопорушення і встановлення причинно-наслідкового зв'язку в справах про відшкодування майнової шкоди, спричиненої агресивними військовими діями рф проти України. Так, доцільно запропонувати залучити Державні спеціалізовані установи, що віднесено діючим законодавством до суб'єктів судово-експертної діяльності та внести зміни до ст. 15 Закону України «Про судову експертизу» щодо фінансування судово-експертної діяльності у справах про відшкодування майнової шкоди, за рахунок цільового фонду конфіскованого майна, створеного АРМА.

Доцільно встановити окремі спеціальні компенсаційні механізми для відшкодування майнової шкоди стосовно багатоквартирного будинку і врегулювати відшкодування шкоди, спричиненої спільному майну багатоквартирного будинку – приміщення загального користування (у тому числі допоміжні), несучі, огорожувальні та несуче-огорожувальні конструкції будинку, механічне, електричне, сантехнічне та інше обладнання всередині або за межами будинку, яке обслуговує більше одного житлового або нежитлового приміщення, а також будівлі і споруди, які призначені для задоволення потреб співвласників багатоквартирного будинку та розташовані на прибудинковій території, а також права на земельну ділянку, на якій розташовані багатоквартирний будинок і належні до нього будівлі та споруди і його прибудинкова територія (п. 6 ст. 1 Закону України «Про особливості здійснення права власності у багатоквартирному будинку»), в зв'язку з значущою кількістю знищеного майна такого виду.

Вказані пропозиції дозволять дещо відновити визначеність та стабільність правового порядку в сфері відшкодування майнової шкоди в умовах воєнного стану і частково відновити порушені права суб'єктів від військової агресії рф.

ЛІТЕРАТУРА

1. Спільний звіт KSE Institute, Мінреінтеграції та Мінрегіонрозвитку України у співпраці з іншими міністерства та партнерськими організаціями в рамках діяльності Національної ради з відновлення України від наслідків війни. URL: <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/zagalna-suma-pryamih-zadokumento-vanih-zbitkiv-zrosla-do-108-3-mlrd-minimalni-potrebi-u-vidnovlenni-zruynovanih-aktiviv-185-mlrd/>.
2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 28. Ст. 250.
3. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України, затверджений Верховною Радою України від 24.02.2022 р. *Голос України*. 2022. № 37.
4. Конституції України: Закон України від 28.06.1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
5. Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях: Закон України від 18.01.2018 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 10. Ст. 54 (втратив чинність)
6. Про внесення змін до деяких законів України щодо регулювання правового режиму на тимчасово окупованій території України: Закон України від 21.04.2022 р. *Голос України*. 2022. № 98.
7. Про внесення змін до Постанови КМ України від 18.12.2013 р. № 947 в Порядок надання та визначення розміру грошової допомоги або компенсації постраждалим від надзвичайних ситуацій, які залишилися на попередньому місці проживання: Постанова КМ України № 629 від 10.07.2019 р. *Урядовий кур'єр*. 2019. № 141.
8. Ступак А.Д. Принципи правового порядку: деякі аспекти розгляду. URL: <http://dSPACE.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/63929/56-Stupak.pdf?sequence=1>.
9. Про основні засади примусового вилучення об'єктів права власності рф та її резидентів: Закон України від 7.03.2022 р. *Голос України*. 2022. № 47.
10. Протокол № 15 до Конвенції «Про захист прав людини і основоположних свобод» від 24.06.2013 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-13#Text.
11. Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо удосконалення розгляду окремих категорій справ у зв'язку зі збройною агресією російської федерації. Законопроект 7520 від 5.07.2022 р. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39874>.
12. Роз'яснення Верховного суду у справах про відшкодування шкоди, заподіяної веденням агресивної війни рф проти України від 23.08.2022 р. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1310463/>.
13. Моніторинг законопроектів та окремих постанов Верховної Ради України (сайт ВР України). URL: <https://dasu.gov.ua/ua/plugins/userPages/2704>.

14. Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні: Закон України від 12.07.2001 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 47. ст. 251. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2658-14#Text>.
15. Про судову експертизу: Закону України. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 28. Ст. 232.
16. «Женевські конвенції про захист жертв війни» від 1949 р. та Додаткові протоколи до них від 12.08.1949 р.; від 8.06.1977 р.; від 8.12.2005 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/114%D0%B0-03#Text>.
17. Гусейнов Л.Г. Міжнародні воєнні трибунали. Велика українська енциклопедія. URL: Велика українська енциклопедія. URL: https://vse.gov.ua/Міжнародні_воєнні_трибунали; Резолюція № 827 Ради Безпеки ООН від 25.05.1993 р. Про створення Міжнародного трибуналу для судового переслідування осіб, відповідальних за серйозні порушення міжнародного гуманітарного права, здійсненні на території колишньої Югославії з 1991 р. URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/PRO/N93/869/35/IMG/N9386935.pdf?OpenElement>.
18. F. Wooldridge and O. Elias, «Humanitarian considerations in the work of the United Nations Compensation Commission»; V.Heiskanen, «The United Nations Compensation Commission» in *The Hague Academy of International Law, Collected Courses*, Vol. 296, 2002, pp. 259 ff.
19. Agreement between the Government of the Federal Democratic Republic of Ethiopia and the Government of the State of Eritrea, 12 December 2000, Article 5, *International Legal Materials*, Vol.40, 2001.
20. Римський статут Міжнародного кримінального суду: Міжнародний договір від 1.07.2002 р.. URL: [https://www.un.org/ru/law/icc/rome_statute\(r\).pdf](https://www.un.org/ru/law/icc/rome_statute(r).pdf); або https://web.archive.org/web/20160422075501/https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XVIII-10&chapter=18&lang=en.
21. Правило 94. Правила і процедури Міжнародного кримінального суду. URL: http://www.un.org/ru/documents/rules/icc_rules.pdf